

Tokom 2018. godine, dolazi do izlivanja dve istražne bušotine Rio Tinta zbog čega detelina prestaje da niče na jednom delu parcele. Slično se desilo i sledeće godine. BIRN je imao uvid u dva ugovora iz kojih se vidi da se kompanija Rio Sava Exploration doo, kako glasi zvanični naziv srpskog predstavništva firme Rio Tinto, obavezala da nadoknadi štetu zbog izlivanja podzemnih voda na usevima.

Iz kompanije kažu da su u poslednjih šest godina potpisali 15 ugovora o naknadi štete sa petoro vlasnika njiva i da su za te namene potrošili ukupno oko 230 hiljada dinara. Za praćenje nivoa podzemnih voda postavljeno je ukupno 125 pijezometara, a "curenje je detektovano na malom broju aparata", navodi se u dopisu Rio Tinta.

BIRN je došao do rezultata laboratorijskih ispitivanja kvaliteta procurelih podzemnih voda, čiji uzorci su uzeti krajem aprila 2021. godine od strane stručnjaka Instituta Jaroslav Černi i Zavoda za javno zdravlje Šabac, po nalogu kompanije Rio Tinto, a na insistiranje meštana. Rezultati merenja pokazuju da je koncentracija bora na jednom od pijezometara bila 574,72 mg/l, a upravo je zbog curenja vode sa ovog aparata Rio Tinto plaćao naknadu štete za rod tokom 2018. i 2019. godine. Poređenja radi, maksimalna dozvoljena koncentracija bora u vodi za piće je 1 mg/l, a u rekama najlošije kategorije 2,5 mg/l, dok za zemljište nema definisanih vrednosti, pokazuju domaći pravilnici.

Osim bora, veću koncentraciju od dozvoljene ima i natrijum, element takođe pogubnog dejstva po biljke, kako to objašnjava profesor Lazić. Izmerena koncentracija natrijuma bila je 1085,30 mg/l, dok je u vodi za piće dozvoljeno 200 mg/l. U domaćim pravilnicima nema definisanih koncentracija za natrijum u rekama i zemljištu.

Uništavanje deteline tokom istražnih radova za sada je jedini opipljiv ekološki problem meštana iz okoline Loznice, ali i upozorenje o mogućim posledicama ispumpavanja vode u reke bez adekvatne prerade.

Milojko Lazić sa Rudarsko-geološkog fakulteta kaže da podzemna voda takvog sastava ne bi ni slučajno smela da se izliva na površinu.

"Postavlja se pitanje kako se boriti sa tim. Ovakva voda ne sme da se ispusti u otvoreni vodotok", ističe on.

Iz Rio Tinta uveravaju da podzemne vode ne predstavljaju problem za razvoj budućeg rudnika, da je projektom predviđeno prečišćavanje podzemnih voda do kvaliteta koji odgovara Jadru i Drini, rekama u koje one treba da se ispuste nakon prečišćenja.

Ivon Orengo, istraživačica koja poslednjih dvadeset i pet godina prati kršenje ljudskih prava i ekoloških standarda na Madagaskaru, gde Rio Tinto takođe ima rudnik, kaže za BIRN da "sve o čemu priča Rio Tinto treba uzeti sa rezervom".

Šta je uništilo detelinu?

Iz kompanije Rio Tinto objašnjavaju da se curenje dešava “usled mehaničkih kvarova, da vremenom šrafovi ili poklopci korodiraju ili popuste,” dok se u retkim slučajevima dešavaju greške – cevi su bile nekvalitetno zavarene, dolazilo je do oštećenje prilikom ugradnje ili njihovog cementiranja. Da bi razrešili sumnje meštana o kvalitetu vode, krajem aprila 2021. godine, predstavnici Instituta Jaroslav Černi i Zavoda za javno zdravlje Šabac u prisustvu meštana i predstavnika kompanije Rio Tinto, uzeli su uzorke podzemne vode sa nekoliko spornih aparata.

Meštani su rezultate dobili početkom juna i oni pokazuju visoke koncentracije bora, natrijuma i drugih hemijskih elemenata. Rezultati su im dostavljeni po prvi put od 2016. godine od kada kompanija u kontinuitetu prati rezultate kvaliteta podzemnih voda.

Iako javne institucije, Institut Jaroslav Černi i Zavod za javno zdravlje Šabac odbili su da novinarima BIRN-a dostave analize kvaliteta vode uz obrazloženje da imaju ugovor sa Rio Tintom zbog čega su to poverljivi podaci.

Rio Tinto navodi kako prati dva tipa podzemnih voda – prve su plitko ispod površine zemlje, između tri i 16 metara dubine i sadrže slabije koncentracije metala. Drugi tip podzemne vode je na velikim dubinama, između 62 i 690 metara i ima povišen sadržaj različitih metala koji se mogu naći u tom rudnom ležištu. Opisujući kvalitet plitkih podzemnih voda koje se mogu naći do šesnaest metara dubine, iz Rio Tinta kažu da su “koncentracije metala generalno niske, osim sporadičnih lokacija na kojima su detektovane neznatno povišene koncentracije arsena, kao i hroma, nikla, olova i žive”.

Obrada, pa u reke

Milojko Lazić, profesor Rudarsko – geološkog fakulteta ističe manjkavost domaćeg zakonodavstva kada su u pitanju otpadne vode i njihovo puštanje u reke.

“Da bi se otpadna voda ispustila u vodotok, mora da se dovede u istu kategoriju kao i vodotok. A naši pametnjakovići su to preveli da se voda perčisti, ispusti u otvoreni vodotok i da on nastavi da teče u istoj kategoriji”, objašnjava Lazić.

Sličnog mišljenja je i profesorka Instituta za hemiju Dragana Đorđević koja kaže da je “očigledan plan da će se slane podzemne vode ispumpavati i pitanje je u kojoj meri će one završiti u obližnjim rekama, Jadru i Koreniti”, Ona smatra da će intenzivno ispumpavanje i ispuštanje ovih voda u okolne reke poremetiti prirodni balans biljnog sveta kao i nivo podzemnih voda tako da korenje biljaka može da ostane bez vode, čime bi došlo do sušenja šuma širih razmera oko rudnika kao i poljoprivrednih zasada daleko izvan rudničkog kompleksa.

Detelina presušila zbog metala u podzemnim vodama nakon istraživanja Rio Tinta u Srbiji

Hidrogeolog i profesor Rudarsko-geološkog fakulteta Petar Dokmanović kaže da je uobičajeno da podzemne vode budu problematičnog kvaliteta na terenu bogatog rudom i da je uvek problem šta sa njima raditi kada ih ispumpate na površinu.

Iz Rio Tinta uveravaju da su danas na raspolaganju napredna tehnološka sredstva kojima ova voda može da se prečisti bez velikih problema, ali i da su "količine vode komparativno niske za rudnik ove veličine i karakteristika".

Izvor: birn.rs